

TÜRK TOPLUM YAPISI VE SINIFSAK GELİŞME

Prof. Dr. Orhan TÜRKDOĞAN

Son yıllarda, gerek Osmanlılar gerekse Selçuklular ve Orta Asya Türkleri üzerinde, dış ve yerli kaynaklara dayalı ciddi araştırmalara rastlamaktayız. Bunların önemli bir kesimi tarihçiler açısından yapılmıő değerlendirmeler, çok az bir kısmı da sosyoloji ve ekonomi alanındaki incelemeleri kapsamaktadır. Özellikle Kültür Bakanlığı'nca hazırlanan I. Uluslararası Folklor Kongresinde ele alınan tebliğler ile yürütölen kongrede Osmanlı toplum yapısı özellikle Ayân sınıfı önemli bir yer tutmaktadır. Ancak, bütün bunlara rağmen, Türk toplumsal yapısı ve sınıfsal gelişme konusunda yapılacak bir çalışmanın ayrıntılı bilgileri gerektirdiği kuşkusuzdur. Bunun için de tarihsel verilerin sosyal bilimciler ve ekonomistler tarafından titiz bir şekilde değerlendirilmesi gerekir.

Bu makale, son derece yüzeysel olsa da, sırf bu amaçla yapılacak çalışmalar için bir deneme niteliğinde kabul edilmelidir.

Türk toplumunun tarihsel gelişimi gözönüne alındığı takdirde, toplum yapısı ile mülkiyet biçimi arasında yakın bir ilişkinin varolduğunu gözleyebiliriz. Bu nedenle de, hem Orta Asya Türklerinde hem de Selçuklu ve Osmanlılarda sınıf yapısının özelliklerini anlamak için genel olarak Türklerde mülkiyet anlayışına değinmek istiyorum.

İlkin Eski Türklerde mülkiyet anlayışı nedir? mülkiyetin özellikleri ve sınırlarını belirtmemiz gerekmektedir. Bunun için de bir efsane veya mitolojiye değinmek istiyorum. Çünkü: "Efsaneler, masallar her toplumda folklorun en önemli kısmını teşkil eder. Bunlar, toplumsal yaşamın ve kültürün devamlılığına yarayan temel temin ederler. Bunların sayesinde dünyaya düzen ve anlam verilir. Bizim kendi öz efsane ve masallarımız, inanç sistemimizin diğer herhangi bir kısmı kadar bizim için bir gerçektir. Malinowski'nin okuyup-yazma bilmeyen, ilkel toplumların efsaneleri hakkında söyledikleri bizim için de, girift okuyup yazma bilen toplumlar için de doğrudur":

"İlkel, vahşi küçük bir toplumda varolan biçimiyle, yani yaşayan en basit durumu ile efsane anlatılan bir hikâye değil yaşanan bir ger-

çektir. Efsane, bugün bizim romanlarda okuduğumuz çeşitten hayâli uydurma bir hikâye değildir; o, çok eski zamanlarda ortaya çıktığına ve o gündenberi dünya ve insanın kaderi üzerinde tesir etmeğe devam edegeldiğine inanılan canlı bir gerçektir. Tam dindar bir Hıristiyan için evrenin yaratılışına, Âdem'in cennetten düşüşüne, Hazret-i İsa'nın necât (kurtuluş) için kendisini çarmıhta fedâ etmesine dair İncil'deki hikâyeye, ne ise, efsane de bir vahşî için adur. Bizim bu tür bir kutsal hikâyemiz nasıl ibâdet ve âyinlerimizde, ahlâklılığımızda yaşıyor, nasıl imanımıza tesir ediyor, fiil ve hareketlerimizi kontrol altında tutuyorsa, vahşinin efsanesi de onun için aynı şeyleri yapmaktadır.

Canlı bir şekilde incelenen bir efsane, sembolik bir mahiyet taşımayıp, konusunun doğrudan doğruya bir ifadesidir. Efsane sadece bilimsel merakı tatmin amacıyla bir inceleme olarak ele alınmamalı, derin dinsel istekleri, ahlâki özelemleri, toplumsal boyun eğme ve ege-menlik ihtiyaçlarını, hatta uygulamalı yaşamın taleplerini tatmin etmek amacıyla anlatılan çok eski zamanlara ait bir gerçeğin hikâyeye şeklinde yeniden canlaması diye düşünölmelidir. Efsane, ilkel kültürlerde kendisinden vazgeçilemeyen bir görevi yerine getirmektedir : O inançları ifade eder, onlara şiddet ve kanun mahiyeti verir; o ahlâki korur ve kuvvetlendirmeğe yarar; âyinlerin etkili olmasını yüklenir ve insana öncülük eden uygulamalı kuralları kapsar. Böylece, efsane, insan uygarlığının hayâti bir unsurunu teşkil etmektedir; o, boş bir masaldan ibaret değildir; tersine çok çetin çalışmalar sonunda meydana gelmiş etkin bir güçtür; efsane ne zihinsel bir araştırma ne de bir sanat ürünüdür, o ilkel iman ve ahlâki bilginin yararlı (pragmatik) bir anayasasıdır" (Krech - Cruchfield, Cemiyet İçinde Fert, ikinci kitap, s. 121-122).

Bu sosyolojik yorum içinde Büyük Hun İmparatoru Meten Han'a ait bir olayı açıklayarak hem Türklerde "halk - toprak" bütünleşmesini hem de ferdi ve kamu mülkiyetinin sınırlarını belirtmek istiyorum.

"Büyük Hun İmparatoru Mete'nin gençliğinde, kendi güçlü komşuları olan Tunguzlar, Mete'den günde 60 mil koşabilen ünlü atı ile güzel karısını istemişlerdi. Mete biraz vakit kazanıp, hazırlıklarını tamamlayabilmesi için, hem atını hem de güzel karısını Tunguzlara vermişti. Mete'nin gittikçe kuvvetlendiğini gören Tunguzlar, ondan sınırdaki çorak ve işe yaramaz bir küçük toprak parçasını isteyerek, düşmanlığı sona erdirmek istemişlerdi. Fakat, Tunguzların elçisi gelip de, Mete'den bu çorak yeri isteyince, Mete etrafındakilere sordu ve devletin ileri gelenleri şöyle cevap verdiler :

— “Atı ve hatunu verdikten sonra, bir çorak toprak parçası zaten işe yaramaz bir yerdir. Onu da verelim” Mete bu sözleri duyunca çok kızmış ve toprak parçasını verelim diyen beylerin başlarını hemen orada kestirmişti. Bundan sonra da etrafındakilere şöyle bağırmıştı :

— “At ile hatun, kendi şahsi malımdı. Bu sebeple onları verdim. Toprak ise, devletin malıdır. Devletin malını başkasına kim verebilir?” (Ögel, 48-49).

En eski Türk efsanesini teşkil eden Mete Han efsanesi göstermektedir ki, Türklerde özel mülkiyet ve kamu mülkiyeti birbirinden ayrılmıştır; toprak devletin yani kamuya aittir.

Eski Türklerde mülkiyet kavramı yanında önemli bir husus da sınıf ve sınıflaşma olayıdır. Tarafsız kaynaklara göre, eski Türklerde : 1) Halk tabakası, 2) Beyler ve kağanlardan ibaret olmak üzere iki sosyal tabakalaşmanın varlığından söz açılmaktadır.

Göktürk yazıtlarında halk tabakasına “Kara Kamıg budun”, yani “Kara Kemikli Millet” denirdi. “Ak Kemikliler” ise hiç şüphe yok ki, beyler ve kağanlardı.

Türkler, halk tabakasına yalnızca “Kara budun” da derlerdi. Kara sözü, sonradan halk için kullanılan genel bir deyim haline gelmiştir. Soylulardan gelmeyen bir halk çocuğu veya hakanların halktan aldıkları evlâtlıklar da Hanlık tahtına oturunca, ona Kara Han derlerdi. Zaman zaman halk çocuğu olma, Hanlık tahtına oturma için bir engel teşkil etmiyordu” (Ögel, 35-36).

Ancak, Türk toplumunun bu yapısal durumunu Ögel bir sınıflaşma biçiminde düşünmemektedir. Oysa, Barthold, bu duruma farklı bir açıdan değinmekte ve aynen şöyle demektedir :

“Ülkenin kuruuluşunda rol oynayan olağanüstü durum ve şartlardan biri zenginlerle fakirler, beylerle halk arasında cereyan eden sınıf mücadelelerinin kuvvetlenmesi olabilir. Göçebe toplumlarda mülkiyet ve sınıf farkının bu gibi gerginliklere sebep olacak derecede kuvvetlenmesi pek mümkündür (Barthold, s. 12-13).

Barthold’un Türk toplumu hakkındaki bu yargısı, Orkun anıtlarındaki verilere dayanmaktadır. Oysa, soruna sosyolojik açıdan yaklaşan bazı araştırmacılara göre, ilk Türkler arasında olduğu gibi sonrakiler arasında da basit bir tabakalaşma vardır (Mardin, 1966) Görülüyor ki, Barthold’daki sınıf yerine Mardin, tabakalaşma kelimesini kullanmaktadır. Son yıllarda yabancı sosyal bilimciler ve antropolo-

yer almıştır (Bazan yılda 3000 devşirme oğlan toplandığı hesap edilmiştir). Müslüman Türk raiyyetin askerî sınıfa girebilmesi ancak gönüllü sıfatı ile uclarda veya seferlerde hizmet ederek yararlık göstermesi ve padişah beratıyla tımar veya ulûfe almasıyla mümkündür. Osmanlı devlet anlayışına göre, toplumsal barış ve sükûn, herkesin kendi sınıfı içinde tutulmasına bağlıdır. Raiyyet asker olduğu takdirde toplumsal dengenin bozulacağına inanılıyordu”.

Bu açıklamalar Osmanlı düzeninde toplumsal hareketliliğin ne-relere kadar uzandığını ve toplum yapısının giderek nasıl girift bir durum arzettiğini bize açıkça göstermektedir.

Osmanlı toplum düzeniyle ilgili olarak bir diğer sosyal sınıflama da, XIII. yüzyıla aittir. Bu döneme ait sınırlamada, toplumsal tabakalaşmaya biçim veren güç doğrudan doğruya siyasal kurumlar olup, servetin bu husustaki etkisi fazla değildi. Daha doğrusu, fertlerin refah ve zenginlik dereceleri de siyasal örgütte tuttıkları statülerine (mevkîlerine) tâbi bulunuyordu. Örneğin, bir kentte, hükümet ileri gelenlerini teşkil edenlerin aileleri zenginlikte de birinciydiler. Sahibi oldukları emlak, han, hamam, dükkân, bağ, muhteşem evler gibi şeyler olup, bunların vilâyetlerde de iktaları (Padişah tarafından tahsis edilen arazi) vardı. Şu halde, emir aileleri hem siyasal, hem iktisadi kudretleri yönünden başta geliyorlardı. İkinci sosyal aşamayı tutanlar “ayân” dediğimiz ileri gelenlerle, hükümet nezdinde halkı temsil eden “İğdişler” (yabancılarla evlenen Türklerden doğan melezler) idi. Büyük ticaret hanlarındaki odalarında oturarak, toptan ticareti idare eden tacirler (yahut haccegân), tahminimizce bu ikinci sınıfa dahil bulunuyorlardı. Kentin imalâtçı (sanayici) zümresini teşkil eden zanaat sahipleri üçüncü olarak kabul olunmaktaydılar. Müderris (öğretim üyeleri), derviş gibi bilim erbabı ile zanaatkârların dükkânlarında çalışan işçilerin (Fityân) hangi sınıfa dahil oldukları hususunda şimdilik bir şey söylemek mümkün değildir. Mevlâna Celâleddin Rûmi, bir münasebetle, oğlu Veled Çelebiye, Konya’daki sosyal sınıfları evlerinin ihtişam derecesine göre, yukarıdan aşağıya şöyle sıralamıştı : 1) Sultan ve Melikler, 2) Emirler, 3) Tüccarlar ve İğdişler, 4) Zanaat erbabı (Akdağ, Türkiye’nin İktisadi ve İctimai Tarihi, s. 15-17, Cilt I).

Toprağa yerleşme ve merkezi otorite güç kazanınca, kentleşme ve sanayileşme sonucu toplumsal hareketliliğin yeni bir takım boyutlara ulaşması doğaldır.

Böylece, özetlersek, eski Türklerde ve onun devamı olan Osmanlı toplum yapısında sınıf ve tabakalaşma basit ve yalın halden giderek karmaşık bir görünüm kazandığını saptamış bulunuyoruz. Bu durum,

yani sosyal sınıf ve tabakalaşma; ekonomik, sanayileşme ve siyasal örgütlenme ile içten ilişkili olması nedeniyle kısaca konumuzun kapsamı içine giren sanayileşme sürecine değindiğimizi gerektirmektedir.

Eski Türk kültürüne bazı tarihçiler bozkır kültürü (**Kafesoğlu, 752**), bazıları Türk bozkır göçebeleri (**Radlof, Sibirya'dan, Seçmeler s. 182, çev. Ahmet Temir, 1976**) - ki Radlof'a göre Batı Asya'nın Türk bozkır göçebeleri, Kazak, Kara - Kırgız, Karakalpak ve Türkmenler gibi dört halktan müteşekkildir. Bazı araştırmacıların ise "Atlı Kültür", "göçebe kültürü" veya "Atlı göçebe Kültürü" adını verdiklerini biliyoruz. Bunları eksik bulan günümüz tarihçileri Türklerin kültür, örgütlenme ve yerleşme biçimlerine dayanarak yeni görüşler ileri sürmektedirler. Bunlardan Kafesoğlu : 3500 yıllık hayatı bozkır coğrafi şartları içinde geçen Türk topluluğunun tipleştirdiği kültüre "Bozkır Kültürü" adını vermekte ve bu kültürü en saf şekliyle bir Türk Kültürü olarak kabul etmektedir.

Bozkır kültürü at üzerinde kurulmuş olmakla beraber, prensipleri yalnız "at" tan ibaret değildir. Bunun yanında demir de vardır ve ayrı bir hukuk anlayışı ile donatılmış bulunmaktadır.

Orhun kitabelerine göre Türk bozkır toplum yapısını şöyle tesbit etmek mümkündür :

- Orguş = aile
- Urug = soy
- Bod = boy, kabile
- Ok = kabile (bir siyasi örgüte bağlı)
- Bodun = boylar birliği
- İl = bağımsız topluluk, devlet, imparatorluk

Eski Türklerde ilk toplumsal kurum ailedir. Aile bütün toplum yapısının çekirdeği durumunda idi. Ve kan akrabalığı esasına dayanıyordu. Türk ailesi, küçük aile tipinden olup, dıştan evlenme (exogamie) hakimdir. Ailede baba hukuku biçimi göze çarpar, evlenen erkek veya kız baba ocağından ayrılarak ayrı bir ev (aile) meydana getirirler.

Aileler veya soylar bir araya geldiği zaman "boy" teşekkül ediyordu ve başında ödevi, boydaki iç dayanışmayı muhafaza etmek, hak ve adaleti düzenlemek ve gerektiğinde silâhlı kuvvetlerle boy'un çıkarlarını korumak olan bey bulunuyordu. Buna göre boy, siyasal anlamda bir birlik idi. Belirli arazisi ve savaşçı kuvveti vardı. Mülkü ve hayvan sürüleri başka zümrelerinkinden ayırt edilmekte idi.

şıdaki tarafa meydan okumaktır. Fakat bu meydan okuma bir ziyafet = şölen şeklinde tecelli eder. Ziyafeti çeken adamın birçok malları bir araya toplaması lâzım gelir. Potlaç, üç safhadan geçer, evvelâ, kendi semiyyesine (klan) potlaç yapar. Onların önüne, yiyecek - içecek topladığı gibi, meydana fazla miktarda kazanlarda yağar.

Potlaç ziyafeti yapan adam, klanının bütün fertlerini ihtiva eden davetlileri yedirip, içirip, giydirdikten sonra, davetlilere meydanadaki yiyecekleri, yiyecekleri, kazanları, yorganları toplayıp götürmelerini talep eder. Karşiki taraf, kendi klanından ibarettir. Ya bu ziyafete mukabele eder, yahut totem'inin ziyafet sahibi tarafından gasp edilerek ferdileştirilmesine razı olur.

Totemin ferdileşmesi, hakimiyetin, velâyet-i âmme'nin ferdileşmesi demektir. Gökalp, Türk Medeniyet Tarihi, Cilt 2, s. 258-259). Böylece Gökalp'e göre, klana ait totemin ziyafet sahibine geçmesi toplumun demokrasiden aristokrasiye geçmesini sağlar. Çünkü, totem şimdiye kadar hakimiyetin sembolü iken, potlaç sonunda bu hakimiyet ferdileşerek klanın malı olmaktan çıkıp, klan reisinin malı durumuna geçmiştir. Bu nedenle, potlaç, Gökalp'te hakimiyetin ferdileşmesi ve yeni toplumsal oluşumların (kabile, aşiret gibi) da kaynağını teşkil eder. Yalnız bu açıklamalarda dikkat edilecek önemli bir nokta, Gökalp'e göre sınıf ile tabaka arasında sosyolojik bir farkın görülmemesi, birinin diğerinin yerine kullanılmış olmasıdır.

Eski Türkler üzerinde Gökalp'in yapmış olduğu denemelerde ilginç sonuçlara da varmaktayız. Bunlardan biri Eski Türklerde üretim yollarına dayanılarak yapılan tipleştirmelerdir :

- 1) Avcı Türkler
- 2) Sürü sahibi Türkler
- 3) Çiftçi Türkler
- 4) Sanatkâr Türkler (Gökalp, Türk Medeniyet Tarihi, Cilt : 2, s. 329, 1974).

Eski Türklerin bu üretim yollarına göre tipleştirilmesi bugünkü anlamda mesleki bir tabakalaşmayı da ortaya koyabilir. Ancak, unutmamak gerekir ki bu mesleki tabakalaşma Türk toplumunun belirli bir döneminde bir arada bulunan bir yapısal farklılaşma değildir, sadece Türk toplumunun gelişim aşamalarına işaret etmektedir. Şöyle ki, avcılıkla uğraşan Türkler daima eşitçi, demokrat ve cumhuriyetçi idi. Bu yüzden Potlaça roslanmazdı. Bunun gibi, sürücülük, çiftçilik ve san'atkârlık da Türk İl'inin belirli nitelikleri olarak sıralanır.

Gökalp'in ileri sürdüğü bu aristokratik oluşum, bu soylular rejimi belki bir müddet daha varlığını sürdürebilmişse de Kessler'in de be-

İrtittiği gibi : "Orta çağda Anadolu'da mevcut olan feodal asalet, çok geçmeden Osmanlı Sultanlarının tesis ettikleri merkeziyetçi hükümet idaresi sistemi neticesinde ortadan kaybolmuştur" (Gerhard Kessler, Türkiye'nin Sosyal Siyaset Meseleleri, İktisat Fakültesi Mecmuası, sayı : 2, 1940). Ancak, Osmanlı Devletinin son döneminde bir bürokratik aristokrasiden söz açan araştırmacılara da raslamaktayız. Bunlara göre, bürokratik aristokrasi bir yandan şehir orta sınıfı, öte yandan da âyanlar ve mültezimler tarafından üretim araçlarının dışında tutulanlardır. Bunlar, hazineyi yağmalamakla, diğerlerinin yarattığı artık değerden mümkün olan en büyük payı ele geçirmeğe çalışmakla yetinir. Bu yüzden, ya özel alandaki sıfatıyla işbirliği yolunu, ya da Devlet iktidarını elinde bulunduran güç olarak şiddet ve şantaj yolunu seçer (Yerasimos, Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye, Cilt I, s. 498-499, 1974).

Bürokratik aristokrasi dokusunu teşkil edenlerin gücü hakkında bir fikir edinmek gerekirse, "XVIII. yüzyıl ortalarında başkent in buğday i aşesiyle ilgili işlemlerden, yaratılan sermayenin % 91 inin özel sektöre ait olduğunu" söyleyebiliriz.

Çok dokulu Osmanlı toplum yapısının incelenmesi, belirli dönemler içinde, yeni sınıflaşmalara yol açabilecek niteliktedir. Biz, bunların devletin ilk kuruluş dönemindeki farklılaşmalarına ana çizgileriyle temas etmiştik. Yalnız burada yapabileceğimiz şey, gelir, meslek gruplarına göre bazı tabakalaşma hareketlerine açıklık getirmektir. Bunun için de, 1467 - 1468 yıllarına ait on dört aylık defterlerden çıkarılan gelir sınıflamasını ele alabiliriz.

Çizelge : 1

Gelir dilimleri (akçe olarak)	Fert sayısı	%
100.000 +	4	1.3
100.000 — 50.000	6	2.0
50.000 — 10.000	49	12.6
10.000 — 5.000	57	18.4
5.000 — 1.000	124	40.0
1.000 —	79	25.7
Toplam	319	100.0

Bu çizelgede açıkca görüleceği gibi, gelir gruplarının % 18.4 ü, gelirin % 15.9 unu, % 81.8 i ise % 84.1 ini almaktadır.

bütün iltizamlar tek bir kişinin elinde yoğunlaşır. Devlet kendine karşı tek sorumlu saydığı bir kişiyle bütün o idari bölgedeki gelirler üzerinde toptan anlaşmaya varır.

Böylece o yörenin en sivrilmiş eşrafı yani âyanı olan bu şahsiyet, gerçekten de giderek meşru yetkililerin yani kadiyla askeri yöneticinin ayağını kaydırarak, devlet idaresiyle ahali arasındaki ilişkilerle ilgili her türlü işte kendini aracı olarak kabul ettirmeye başlar. Halk arasından çıkmış bir unsurun devlet görevlilerinin ayağını kaydırıp bu halkın asıl temsilcisi olarak kendini zorla kabul ettirmeyi başardığını düşünürsek bu durum, imparatorluğun merkezîyetçi bürokrasisine indirilmiş ağır bir darbe teşkil eder (s. 475-483).

Bu oluşumun sonucu, azınlıkların tefecilik yoluyla sömürülmesi en önemli yansımasını tarım sektöründe göstermiştir. Ağır vergi yükü altında ezilen köylü mutlak bir sefalet hayatı yaşar.

Nitekim, 1913 yılında kabaca derlenen bilgilere göre, özel mülklerin dağılımı şöyledir :

Çizelge : 3

Meslekler	Aile Sayısı	Çiftçi ailelerin %	Toplam Toprak miktarı	toprakların %
Derebeyi	10.000	% 1	3.000.000	% 39
Toprak Ağası	40.000	% 4	2.000.000	% 26
Orta ve Az topraklı köylü	870.000	% 87	2.700.000	% 35
Topraksız köylü	80.000	% 8	—	—

Buna göre tarım nüfusunun % 5 i ekili toprakların % 65'ini bölüşürken, bu nüfusun % 95'i de ekili toprakların geriye kalan % 35'iyle yetinmektedir. Warburg'a bakılırsa köylülerin sahip olduğu topraklar, vilâyetlere göre, ekilebilir arazinin % 15, % 50'si arasında değişmektedir. Geri kalanı da vakıflara, devlete veya büyük mülk sahiplerine aittir (O. Warburg, Die land Wirtschaft des Türkei, zikreden Yerasimos, s. 913, Cilt : 2).

Bazı araştırmacılar 1923 - 1945 yılları arasındaki sosyo-ekonomik güc ilişkilerini aşağıdaki şekilde bir sıralama yapmaktadırlar :

1. Bürokrasi
2. Büyük Burjuvazi
3. Eşraf
4. İşçiler
5. Köylüler

Yerasimos'un geliştirdiğı bu modele göre, bürokratlar, şehir büyük burjuvazisine sermaye birikimi araçlarını, büyük arazi sahiplerine ise topraklarını çoğaltma yollarını sağlamayı taahhüt ederek iktidarı elinde tutar. Bu üçlü ittifakın ötesinde, işçilerle köylüler, aslında, doğrudan doğruya kendilerini sömüren sınıflara bağılıdır (Yerasimos, Cilt: III, s. 1271-1272).

1912 yıllarında Selânik'de işkollarına göre kurulan sendikaların üye sayıları ile sermayeleri hakkında elimize geçen yeni belgeler, ülkemizde sınıf yapısıyla ilgili önemli kaynaklar olarak zikredilebilir.

On dört iş kolunda kümeleşen ve sadece Selânik ilini kapsayan bu çizelge sanayi ve ticaret gelişiminin bir göstergesi olarak da düşünülmelidir (Haupt - Dumont, 87).

Çizelge : 4
Sendikaların İstatistik Dökümü

Sendika iş kolları	Üye sayısı	Sermaye TL.
1. Tütün İşçileri Sendikası	2500 - 3.000	1.000
2. Tekel İşçileri Sendikası (Reji)	500	800
3. Ticarethane Memurları Sendikası	300	300
4. Demiryolları İşçileri Derneğı	200	200
5. Marangozlar Sendikası	120	30
6. Demirciler Sendikası	40	15
7. Liman, boşaltma, yükleme sendikası	250	25
8. İplikçilik İşçileri Sendikası	500	100
9. Kanaviçe ve Süt Sendikası	100	25
10. Bulgar Matbaa İşçileri Sendikası	35	15
11. Yahudi Matbaa İşçileri Sendikası	40	5
12. Sandalyeciler Sendikası	40	5
13. Sigara kağıdı İşçileri Sendikası	100	125
14. Yahudi Terziler Sendikası	40	5

Çizelge : 8
Türkiye'de Aileler Arası Gelir Dağılımı (1963)

Aileler	Dilimler	Toplam gelirden alınan paylar
1. En az gelimli	% 20	% 4.2
2. Bunu takip eden	% 20	% 6.4
3. Bunu takip eden	% 20	% 10.7
4. Bunu takip eden	% 20	% 17.7
5. En çok gelimli	% 20	% 61.0

Korkut Boratav 100 soruda gelir dağılımı, s. 200, 1969

Bu dilimleri, ana sınıflandırmanın temel özelliğini bozmamak kaydıyla, klasik modele göre değerlendirmek gerekirse bunu da şu şekilde özetleyebiliriz.

Çizelge : 9

Tarımsal gruplar	(%)	İşlenen arazi dağılımı	Gelirden aldıkları pay (%)
1. Üst tabaka	20	61.5	46
2. Orta tabaka	60	37.0	47
3. Alt tabaka	20	1.5	7
Toplam		100.0	100

Bu çizelgede görüldüğü gibi, orta tabaka; alt orta, orta ve üst ortanın birleşiminden ibarettir.

Son yıllarda, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdüleri Enstitüsü tarafından hazırlanan (Türkiye'de Nüfus, 1975) adlı bir araştırma ile DPT ve Boratav'ın yapmış oldukları aile gelir dilimlerinin 1963 ve 1968 yıllarına göre bir değerlendirilmesini çizelge 10 da hazırlamış bulunuyoruz.

Çizelge : 10

1963

1968

Y. HAMURDAN

K. BORATAV

HACETTEPE

Aile Beşte Bir Dilimleri	Aile Oranı (%)	Her dilime düşen gelir (% si)	Gelir 000.000 TL başına gelir (TL)	Aile başına gelir (TL)	Her dilime düşen gelir (% si)	Gelir 000.000 TL başına gelir	Aile başına gelir (TL)	Aile Oranı (%)	Gelir 000.000 TL başına gelir (% si)	Aile başına gelir (TL)	
		4.5						19.4			
Alt	20.0	1.054.000 aile	2.605.5	2.472	4.2	2.431.8	2.307	1.156.000 (aile)	2.8	2.646.4	2.289.3
		8.5						22.9			
Alt Orta	20.0	1.054.000	4.921.5	4.669	6.4	3.705.6	3.516	1.365.000 (aile)	7.7	7.277.7	5.331.6
		11.5						27.4			
Orta	20.0	1.054.000	6.658.5	6.317	10.7	6.089.4	5.777	1.633.000	17.9	16.918.3	10.360.3
		18.5						12.3			
Üst Orta	20.0	1.054.000	10.711.5	10.163	17.7	10.248.3	9.723	7.330.000	13.4	12.665.1	17.278.4
		57.0						18.0			
Üst	20.0	1.054.000	33.003.0	31.312	61.0	35.319.0	33.510	1.072.000	58.2	55.008.1	51.313.5
		100.0						100.0	100.0		
Toplam	100.0	5.270.000	57.900.0	10.987	100.0	57.900.0	10.957	5.959.000		94.515.7 (milyar)	17.314.6